

возвышенный пафос од Горация снижается, не выдержав столкновения с действительностью. Примечательно то, что в цикле отсутствует свойственная С. Завьялову апелляция к редким античным текстам. В этом случае сама хрестоматийность выбранных С. Завьяловым од Горация призвана подчеркнуть нетривиальность его трактовки.

Библиографические ссылки

1. Завьялов С. А. Мелика. М. : Новое лит. обозрение, 2003. 166 с.
2. Фатеева Н. А. Интертекст в мире текстов : контрапункт интертекстуальности. М. : КомКнига, 2007. 282 с.
3. Sever G. M. Q. Horatius Flaccus. Opera et commentarii [Электронный ресурс]. Режим доступа : <http://www.horatius.net/>. Дата доступа : 10.02.2019.

Кузняцова Д. У. (Мінск)

Лексіка-семантычныя асаблівасці спецыяльнай лексікі, прадстаўленай у сучасным беларускамоўным медыядыкурсе (на падставе корпусных даных)

На актуальнасць і неабходнасць даследаванняў функцыянавання спецыяльнай лексікі ў беларускамоўным публіцыстычным дыкурсе ўплывае высокая ступень тэрміналагізаванасці сучасных медыятэкстаў. У гэтых умовах важнай прыкладной лінгвістычнай задачай з'яўляецца стварэнне моўных рэсурсаў, якія бы садзейнічалі аптымізацыі такога роду даследаванняў.

Вельмі зручным даследчым інструментам для выяўлення асаблівасцей функцыянавання спецыяльных лексем у беларускамоўным медыядыкурсе з'яўляецца корпус зыходных кантэкстаў для Слоўніка сацыяльна значнай спецыяльнай лексікі беларускай мовы (створаны ў межах навуковага праекта «Сацыяльна значная лексіка тэрміналагічнага і прафесійнага характару ў рускай і беларускай мовах»). Гэты ўнікальны моўны рэсурс адлюстроўвае функцыянаванне спецыяльнай лексікі пераважна ў медыйным і мастацкім дыкурсах, але большая частка корпусных даных уяўляе сабой менавіта медыякантэксты, што тлумачыцца выкарыстаннем падчас стварэння рэсурсу такіх лінгвістычных корпусаў, як Ілюстрацыйнага корпуса СМІ Гродзеншчыны (у складзе Нацыянальнага корпуса рускай мовы) [3] і Беларускага N-корпуса [2], а таксама звяртаннем да інтэрнэт-версій друкаваных СМІ.

Паколькі «ужыванне спецыяльнай лексікі ў газеце нельга разглядаць па-за праблемай яе функцыянавання ў навуцы і ў агульналітаратурнай мове» [5, с. 3], неабходна адразу зрабіць важную заўвагу. Для беларускай лінгвістыкі характэрна тэндэнцыя разглядаць спецыяльную лексіку, у прыватнасці тэрміналогію, менавіта ў якасці

«падсістэмы лексікі літаратурнай мовы» [4, с. 69], што і абумоўлівае важнасць выяўлення лексіка-семантычных асаблівасцей спецыяльных лексем.

Аналіз медыякантэкстаў, змешчаных у корпусе, сведчыць аб тым, што для тэрміналагічных і прафесійных адзінак характэрны, як і для агульнаўжывальнай лексікі, з'явы аманіміі, полісеміі, сінаніміі і антаніміі. Даволі распаўсюджаныя факты аманіміі і полісеміі ставяць пад сумненне тэзіс аб абсалютнай незалежнасці тэрміна ад кантэксту. Менавіта кантэкст дазваляе адрозніць аманімічныя і полісемічныя спецыяльныя адзінкі ў радзе выпадкаў (*акселерацыя падлеткаў – акселерацыя вытворчасці, газетны артыкул – артыкул даходаў, асіміляцыя і зліццё гукаў – асіміляцыя раслін, паштовы індэкс – індэкс кошту жыцця і інш.*).

Аб непарыўнай сувязі спецыяльнай лексікі з літаратурнай мовай сведчыць функцыянаванне шматлікіх кансубстанцыянальных слоў, якія рэалізуюць як тэрміналагічнае, так і агульнаўжывальнае значэнне (*рэлігійны абрад – старажытны абрад, карабельны лес – глухі лес, родная мова – агульная мова, ваенныя зборы – зборы ў школу, моцная сям'я – патранатная сям'я і інш.*).

Выразная тэндэнцыя тэрміналагізацыі агульнаўжывальных лексем у складзе састаўных намінацый пацвярджае словы Л. А. Антанюк аб тым, што «у сучасным тэрмінаўтварэнні ў адрозненне ад перыяду 20–30-х гадоў агульнаўжывальныя словы, якія адначасова з'яўляюцца тэрмінамі, набываюць тэрміналагічнае значэнне пераважна ў складзе састаўных тэрмінаў» [1, с. 49].

Аналіз аманіміі і полісеміі спецыяльных адзінак традыцыйна непарыўна звязаны з неабходнасцю вызначэння іх прадметнай суаднесенасці, паколькі адназначнасць тэрміналагічнай ці прафесійнай лексемы можа захоўвацца толькі ў межах адной тэматычнай вобласці. Функцыянаванне адзінкі ў розных прадметных абласцях дэтэрмінуе развіццё некалькіх значэнняў (*матэрыяльна-тэхнічная база* (экан.) – *ваенная база* (ваен.) – *база даных* (інф.); *дыпламатычны імунітэт* (дыпл.) – *чалавечы імунітэт* (мед.) і інш.).

Аналіз медыякантэкстаў дазваляе таксама ўбачыць факты антаніміі і сінаніміі спецыяльных адзінак (*бяспека – небяспека, грамадзянства – безграмадзянства, глабалізм – антыглабалізм, звышдзяржава – супердзяржава і інш.*). Як бачна, для фарміравання антанімічных або сінанімічных пар у дадзеных прыкладах выкарыстоўваюцца як уласныя, так і запазычаныя словаўтваральныя сродкі.

Вельмі распаўсюджаным спосабам тлумачэння вузкаспецыяльнай адзінкі з'яўляецца ўжыванне яе агульназразумелага сіноніма (*гіпатэрмія*

– *пераахаладжэнне, клетачныя мембраны – абалонкі клетак, варыяцыі – майстэрні і інш.*). Аднак вельмі часта сустракаецца і адваротная сітуацыя, калі пасля агульнавядомай лексічнай адзінкі ў дужках падаецца сінанімічны вузкаспецыяльны тэрмін, які адсылае да пэўнай прадметнай вобласці (*адмена – дэнансацыя, дагавор – поліс, водныя басейны – літаралі і інш.*). Апошняя тэндэнцыя сведчыць аб значнай інтэлектуалізацыі сучасных медыятэкстаў.

Асобае месца займаюць выпадкі вобразнага, метафарычнага выкарыстання спецыяльных лексем (параўн., *абмежавальнік хуткасці – маральныя абмежавальнікі, атмасфера планеты – атмасфера ўзаемапаразумення, каардынаты і вектары – вектар развіцця, ультрагукавая мембрана – мембрана душы і інш.*). Дэтэрміналагізацыя спецыяльных лексічных адзінак у медыядыскурсе – частая з’ява, што тлумачыцца неабходнасцю надання своеасаблівай вобразнасці публіцыстычным тэкстам. Некаторыя спецыяльныя лексемы ва ўсіх знойдзеных для іх ілюстрацыйнага тлумачэння медыякантэкстах функцыянуюць у дэтэрміналагізаваным значэнні. Напрыклад, такую асаблівасць дэманструюць медыякантэксты да спецыяльнай адзінкі *атавізм*, у якіх яна ўжываецца ў сэнсе ‘перажытак мінулага’ (*Але думаецца, што існуючае правіла – гэта рудымент і атавізм у наш час інфарматызацыі і да т. п.*). Як бачна, гэты кантэкст адметны яшчэ тым, што змяшчае адразу два вузкаспецыяльныя тэрміны, якія выкарыстоўваюцца ў пераносным сэнсе.

Многааспектнае даследаванне спецыяльнай лексікі, прадстаўленай ў беларускамоўных медыятэкстах, выяўленне шматлікіх асаблівасцей яе функцыянавання – важная задача ў кантэксте развіцця беларускай лінгвістыкі і тэрміназнаўства. У сувязі з гэтым перспектыўным з’яўляецца выкарыстанне падчас такіх даследаванняў рэпрэзентатыўных моўных рэсурсаў, якія адлюстроўваюць функцыянаванне адзінкі ў медыядыскурсе. Далейшая праца з корпусам зыходных кантэкстаў для Слоўніка сацыяльна значнай спецыяльнай лексікі беларускай мовы дазволіць выявіць і прааналізаваць цэлы спектр семантычных, граматычных і структурных асаблівасцей спецыяльных лексічных адзінак.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Антанюк Л. А. Спецыяльная лексіка беларускай мовы. Тэрміналогія : вучэб. дапаможнік. Мінск : Акад. кірав. пры Прэзідэнце Рэсп. Беларусь, 2005. 99 с.
2. Беларускі N-корпус [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу : <http://bnkorporus.info>. Дата доступу : 20.03.2019.
3. Корпус региональной и зарубежной прессы [Электронный ресурс] // Национальный корпус русского языка. Режим доступа : <http://www.ruscorpora.ru/search-regional.html>. Дата доступа : 20.03.2019.

4. Лапкоўская А. М. Беларуская мова (прафесійная лексіка) : вучэб. дапаможнік для студ. Гродна : ГрДУ, 2009. 271 с.

5. Терехова В. С. Специальная лексика в языке газеты : учеб. пособие. Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1975. 93 с.

Латушка Г. П. (Мінск)

Запазычаныя сінтаксічна нячленныя выказванні для выражэння згоды і нязгоды (на матэрыяле славянскіх моў)

Сінтаксічна нячленныя выказванні (далей – СНВ) – кароткія інтанацыйна аформленыя выказванні, якія складаюцца з аднаго слова ці ўстойлівага спалучэння слоў. Функцыя СНВ заключаецца ў выражэнні мадальных і экспрэсіўных адносін, згаданыя адзінкі характарызуюцца сцісласцю, аграматычнасцю, стэрэатыпнасцю і звычайна ўжываюцца ў дыялогу [5, с. 543].

СНВ адрозніваюцца ў розных (нават блізкіх) мовах, таму з дапамогай такіх выказванняў выяўляюцца своеасаблівасці культуры і мыслення народа, што фіксуецца ў лексічным напаўненні, сітуацыях выкарыстання, мадэлях пабудовы [2, с. 167]. СНВ з’яўляюцца адзінкамі ідыяматычнымі, гэта выклікае немагчымасць іх літаральнага, паслоўнага перакладу. Па прычыне таго, што СНВ з’яўляюцца групай выразаў, якая ўключае нацыянальна спецыфічныя адзінкі, сярод іх яркая вылучаецца параўнальна невялікая колькасць запазычанняў.

Сярод СНВ для выражэння згоды і нязгоды мы выбралі некаторыя выразы, якія з’яўляюцца запазычаннямі ў беларускай, украінскай, чэшскай, балгарскай мовах і паспрабавалі высветліць мэту, з якой яны ўжываюцца ў тэкстах, а таксама прасачыць іх падабенства і адметнасць у названых мовах. Матэрыялам для даследавання паслужылі тэксты драматургіі на згаданых мовах апошніх пяцідзясяці гадоў. Выбар матэрыялу звязаны з максімальнай набліжанасцю твораў драматургіі да вуснага маўлення, якое і з’яўляецца найбольш натуральным асяродкам для існавання СНВ. У кожнай аналізуемай мове намі было сабрана каля 1000 – 1100 мікрадыялогаў, дзе ўжываюцца СНВ для выражэння згоды і нязгоды. Згоду і нязгоду мы разумеем у шырокім сэнсе, разглядаючы СНВ для выражэння негатыўнай і пазітыўнай рэакцыі (адабрэння, пацвярджэння, забароны, абурэння і пад.), мы таксама не пакідаем па-за ўвагай сумежныя са згодай і нязгодай паняцці, такія як няведанне, ухіленне, інвектыва, бажба і інш.

Некаторыя СНВ, якія могуць функцыянаваць у якасці выразаў згоды і нязгоды, параўнальна даўно трапілі ў славянскія мовы з іншых: *Алѐ* – з французскай, *Брава* – з італьянскай, *Біс* – з лацінскай, з заходнееўрапейскіх моў прыйшлі таксама такія выказванні, як *Фі*, *Фу*,